

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

NLingenieurs Conjectuurpeiling

Voorjaar 2020

Koninklijke
NLingenieurs

Zoetermeer, 22 april 2020

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding	5
2 Vooruitzichten	6
2.1 Algemene beoordeling situatie branche	6
2.2 Productie	7
2.3 Werkvoorraad	10
2.4 Aantal nieuwe opdrachten	12
2.5 Ontwikkeling omzet	13
2.6 Ontwikkeling tarieven	14
2.7 Ontwikkeling aantal medewerkers	15
2.8 Ontwikkeling per marktsegment	16
2.9 Aantrekken nieuwe medewerkers	17
2.10 Stikstof en PFAS	19

Samenvatting

De effecten van de coronacrisis worden duidelijk gevoeld in de branche van ingenieursbureaus. Beoordeelde in dezelfde periode vorig jaar nog 2% **de situatie in de sector** als (zeer) slecht, in het voorjaar van 2020 is dit toegenomen naar 28%. Ook het aantal bureaus dat de situatie in de branche als goed omschrijft, is gestaag afgenomen van 84% in 2019 naar 26% in 2020. Een kwart (25%) van de bureaus meldt **productieverlies** in de afgelopen 3 maanden, vorig jaar meldde geen enkel bureau verlies van productie. 59% van de bureaus ervaart **productiebelemmeringen**. Dit is echter niet meer dan in dezelfde periode in 2019; toen meldde 71% productiebelemmeringen. De redenen dat bureaus belemmeringen ervaren bij de productie is echter nu totaal anders dan vorig jaar. In het voorjaar van 2019 ervoeren bureaus voornamelijk belemmeringen door personeelstekorten, nu is het overwegend gerelateerd aan de coronacrisis door stagnatie, inefficiëntie en het wegvallen van opdrachten.

Bureaus hebben op het moment een gemiddelde **werkvoorraad van 4,9 maanden**. Deze is ongeveer een maand minder dan in dezelfde periode vorig jaar met gemiddeld 6 maanden aan werkvoorraad,

Er is sprake van een sterke trendbreuk in de **prognoses** voor het aankomende kwartaal en 2020 als geheel in vergelijking met voorgaande jaren. De meeste bureaus (82%) verwachten voor het aankomende kwartaal een daling van het aantal **nieuwe opdrachten** en de **omzet**. Voorgaande jaren was het aandeel bureaus dat een daling verwachtte in opdrachten en omzet nihil tot zeer klein. Ook in de **tarieven** en in het aantal **medewerkers** worden voor q2 2020 dalingen verwacht met respectievelijk 25% en 23% van de bureaus. Ook op deze aspecten was het aandeel bureaus dat dalingen voorspelde voorgaande jaren nihil.

In vrijwel alle **marktsegmenten** worden voor 2020 dalingen verspeld in de activiteiten, waarbij de meeste in de segmenten Utiliteit, Industrie en Installaties.

In het **aantrekken van nieuwe medewerkers** is geen sprake van een trendbreuk ten opzichte van het voorjaar van 2019. Zo'n driekwart (73%) van de bureaus heeft de afgelopen periode problemen ervaren bij het aantrekken van nieuwe medewerkers. Dit komt vooral omdat er te weinig mensen reageren op de vacatures. De bureaus lossen dit op door minder productie te draaien, tijdelijk personeel aan te nemen of door meer overwerkuren.

Ongeveer 9 op de 10 bureaus hebben geen negatieve gevolgen ervaren of omzetverlies geleden in het tweede halfjaar van 2019 door de problematiek rondom **stikstof en PFAS**.

Ruim een kwart van de bureaus (28%) ervaart positieve effecten van de overheidsmaatregelen voor de versoepeling van de PFAS-norm en stikstofmaatregelen. Het overige deel ervaart doorgaans geen effect.

1 Inleiding

Twee keer per jaar (in het voor- en najaar) vindt de conjunctuurpeiling plaats voor NLingenieurs. Dit rapport beschrijft de resultaten van de meting in het voorjaar van 2020. Omdat er in het najaar van 2019 geen meting heeft plaatsgevonden, was de voorlaatste meting in het voorjaar van 2019.

De vragen zijn afgestemd binnen de bouwketen via het platform Cencobouw. Cencobouw is het overlegplatform van brancheverenigingen in de bouw en infra. Daardoor zijn de resultaten van het conjunctuuronderzoek van verschillende partijen in de bouwketen goed met elkaar te vergelijken.

Deze meting zijn wederom vragen meegenomen over het aantrekken van nieuw personeel. Ook zijn er vragen meegenomen over de effecten van de problemen rondom stikstof en PFAS.

44 leden hebben deze meting meegedaan aan het onderzoek. De respons komt daarmee uit op 57%. Het veldwerk heeft via een online vragenlijst plaatsgevonden in de periode van 18 maart tot en met 16 april 2020.

Naar grootteklasse is de respons als volgt:

tabel 1 Respons voorjaarsmeting 2020

<i>Grootteklasse</i>	<i>Aantal respons</i>	<i>In procenten</i>
Tot 25 fte	15	34%
25 tot 50 fte	14	32%
50 tot 250 fte	10	23%
250 of meer fte	5	11%
Totaal NLingenieurs	44	100%

2 Vooruitzichten

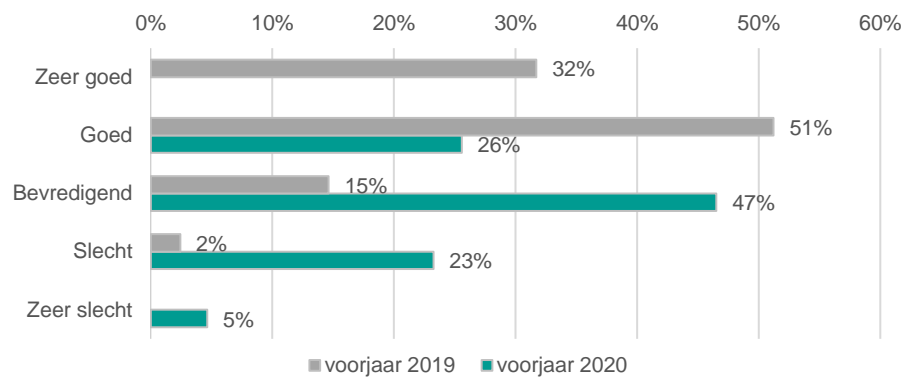
2.1 Algemene beoordeling situatie branche

**Ruim kwart
bureaus negatief
over situatie in
de branche**

De coronacrisis heeft een sterke weerslag op het sentiment in de branche van de ingenieursbureaus. Ruim een kwart (28%) van de bureaus vindt de situatie voor ingenieursbureaus op het moment slecht of zeer slecht. In dezelfde periode vorig jaar deelde slechts 2% van de bureaus die mening.

Ruim een kwart (26%) van de bureaus beschouwt de huidige situatie als goed, vorig jaar lag dit aandeel nog aanzienlijk hoger met 51% van de bureaus.

figuur 1 De situatie voor organisaties met ingenieursdiensten is op dit moment het best te omschrijven als:

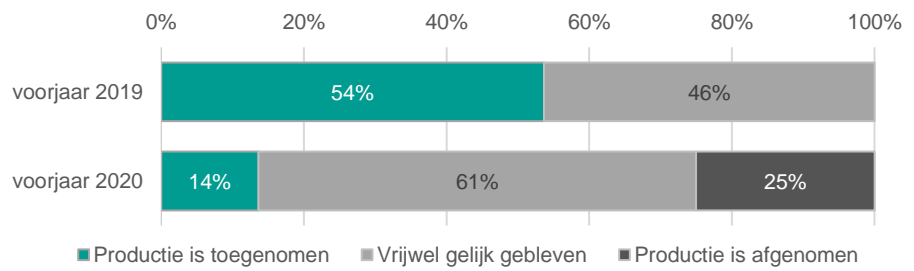
2.2 Productie

Kwart bureaus heeft afgenomen productie

Een kwart (25%) van de bureaus geeft aan dat de productie in de afgelopen 3 maanden is afgenomen; in dezelfde periode vorig jaar was dit bij geen enkel bureau het geval.

Vorig jaar sprak ruim de helft (54%) van de bureaus van een toegenomen productie. Dit jaar is dit aandeel gezakt naar 14%.

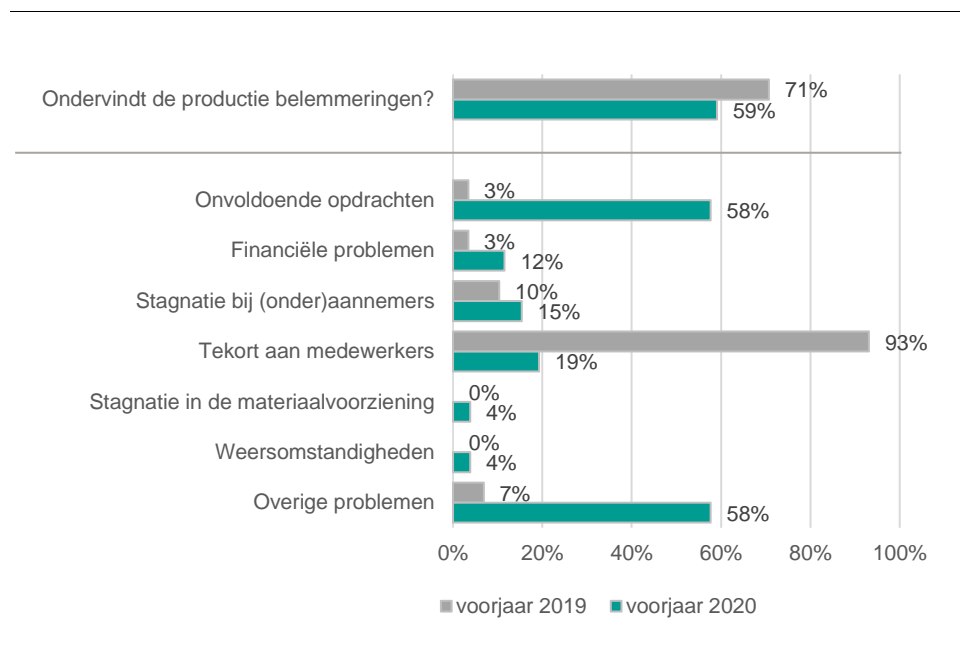
figuur 2 Ontwikkeling productie in de afgelopen 3 maanden

59% ervaart productiebelemmeringen; vooral gerelateerd aan coronacrisis

Ondanks de coronacrisis ervaren niet meer bureaus belemmeringen bij de productie vergeleken met vorig jaar. Dit jaar geeft 59% van de bureaus aan productiebelemmeringen te ervaren, tegenover 71% vorig jaar. Er is echter wel een duidelijk verschil in de redenen van de ervaren productiebelemmeringen. Vorig jaar lag dit overwegend aan het tekort aan medewerkers. Dit jaar heeft het te maken met onvoldoende opdrachten, stagnatie en inefficiëntie door thuiswerken, allen voortvloeiende uit de coronacrisis.

figuur 3 Ervaren productiebelemmeringen

Veel bureaus (58%) die problemen ervaren bij de productie noemen overige problemen, die vrijwel overwegend te maken hebben met de huidige coronacrisis:

- Afname werkvoorraad en/of opdrachten niet kunnen uitvoeren vanwege Coronavirus (denk o.a. Aan binneninspecties en planmatig onderhoud woningen en zorginstellingen).
- Corona (4x)
- Dure software licenties zoals Autocad die deeltijd inzet feitelijk onmogelijk maken. De software wordt te duur.
- Het bezoeken aan bouwplaatsen is bemoeilijkt waardoor we lastiger zicht hebben op de voortgang. Samenwerken online gaat goed, maar soms leidt face-to-face tot snellere oplossingen. Het is lastiger om te werken aan de toekomstige werkvoorraad.
- Lagere efficiency door thuiswerken. Daarbij werknemers met kleine kinderen halen slechts ca 60% van de normale inzet.
- Lagere productiviteit medewerkers door thuiswerken.
- Stagnatie door Corona
- Stagnatie in besluitvorming en uitstel
- Thuiswerken is niet altijd eenvoudig en leidt tot inefficiency.
- Veel opdrachten in opdracht echter deze worden uitgesteld

- Werkzaamheden on hold omdat er geen toegang is tot locaties voor nulmetingen ed. Waardoor vervolgwerkzaamheden tevens stagneren/stilvallen.

2.3 Werkvoorraad

Een belangrijke indicator voor de ontwikkeling in de branche is de werkvoorraad. In figuur 4 is de werkvoorraad afgebeeld die is gebaseerd op de NLIingenieurs benchmark en de conjunctuurpeilingen. Daardoor is de werkvoorraad over een langere periode in beeld te brengen.

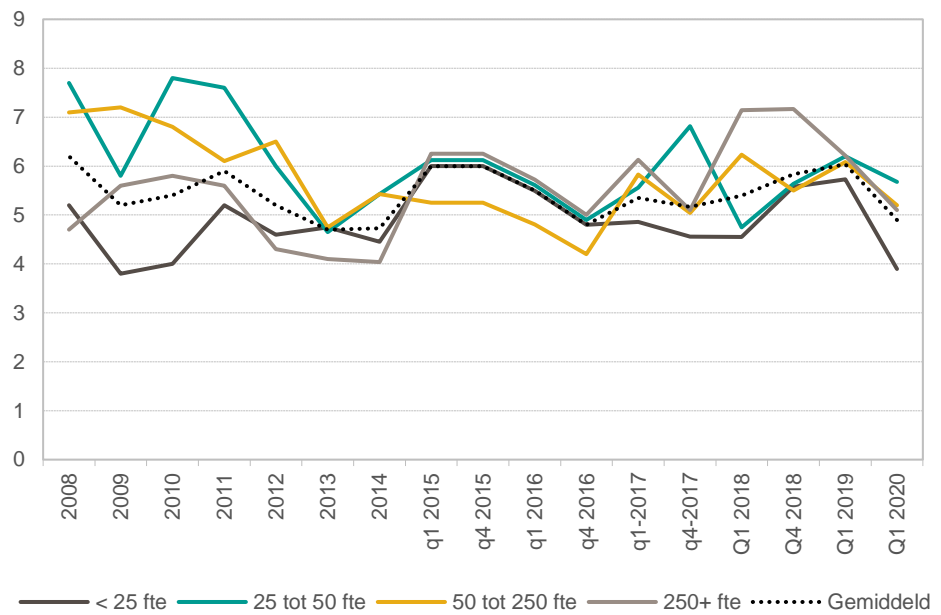
**Werkvoorraad
gemiddeld 4,9
maanden**

Bureaus hebben op het moment een gemiddelde werkvoorraad van 4,9 maanden; dit is een daling van ruim een maand ten opzichte van dezelfde periode in 2019.

Bij alle grootteklassen is een daling van de werkvoorraad te zien. De werkvoorraad laat de sterkste daling zien bij de kleinste bureaus tot 25 medewerkers waar de werkvoorraad met bijna 2 maanden is gedaald.

In onderstaand figuur is als eerst het jaar 2008 afgebeeld. Dit is het eerste jaar waarvoor cijfers beschikbaar zijn.

figuur 4 Voor hoeveel maanden is er werkvoorraad?

Bron: Panteia NLIingenieurs benchmark en conjunctuurpeiling

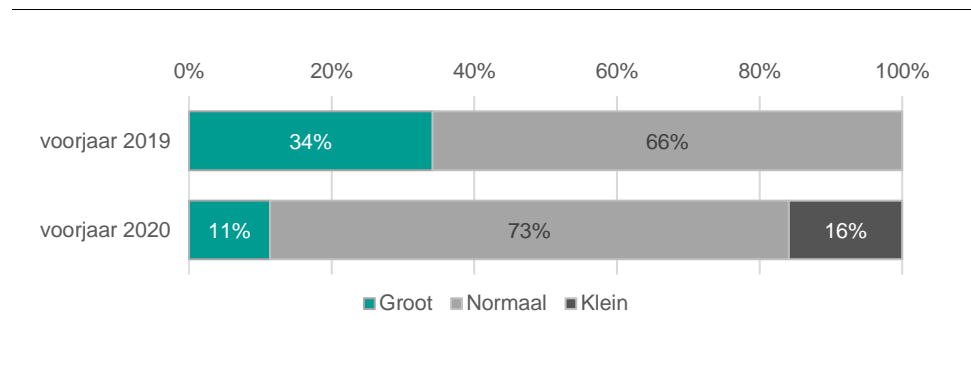
**Merendeel bureaus
(73%) beschouwt
huidige werkvoorraad
als normaal**

De beoordeling van de huidige werkvoorraad is minder positief vergeleken met dezelfde periode in 2019. Toen beoordeelde nog een derde (34%) van de bureaus de werkvoorraad als groot; dit aandeel is dit jaar gedaald naar 11%.

De meeste bureaus, bijna driekwart (73%), vindt dat er sprake is van een normale werkvoorraad; vorig jaar betrof 66% van de bureaus.

Wat meest opvalt is een aandeel van 16% dat de huidige werkvoorraad als klein beoordeeld; in dezelfde periode waren er geen bureaus die die mening deelden.

figuur 5 Beoordeling huidige werkvoorraad

2.4 Aantal nieuwe opdrachten

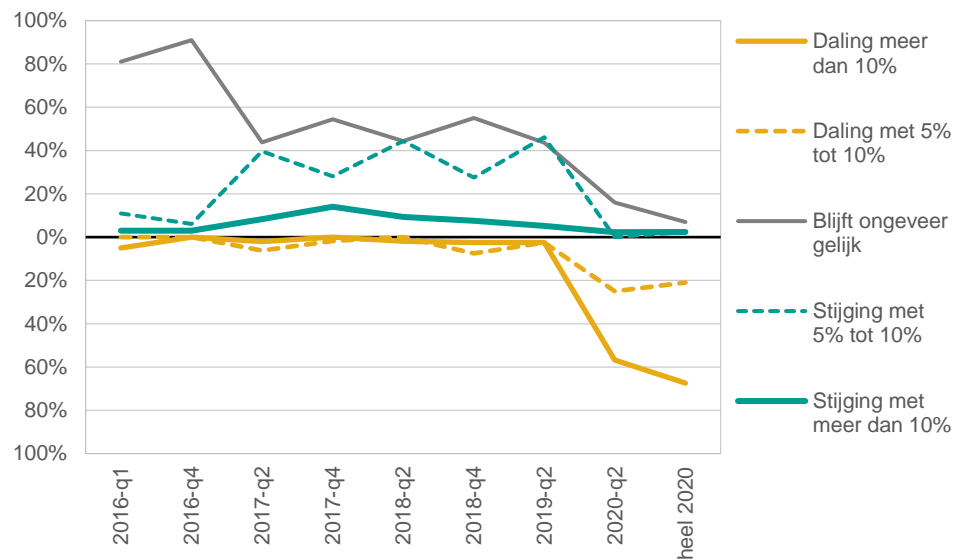
De prognoses zijn gevraagd voor het tweede kwartaal van 2020 en voor heel 2020.

Er is door de coronacrisis sprake van een sterke trendbreuk in de prognoses voor het aantal nieuwe opdrachten voor het komende kwartaal en het hele jaar.

**Meerderheid bureaus
(82%) verwacht voor
q2 2020 daling aantal
nieuwe opdrachten**

Voorgaande metingen voorspelde nog vrijwel geen enkel bureau een daling in het aantal nieuwe opdrachten. Dit jaar verwachten echter de meeste bureaus (82%) een daling in opdrachten voor q2 2020 en 86% voor heel 2020. De overige bureaus verwachten doorgaans een onveranderde situatie.

figuur 6 Verwachte ontwikkeling aantal nieuwe opdrachten

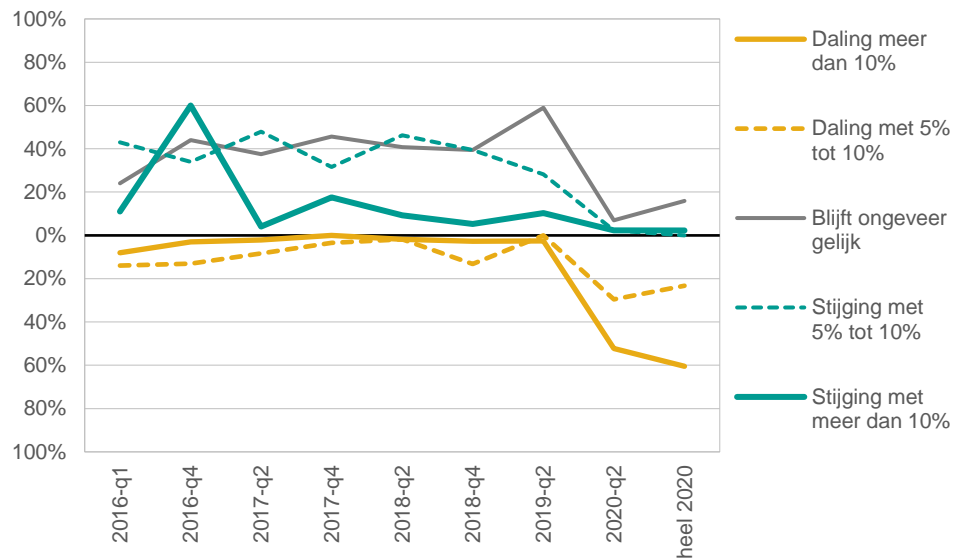
2.5 Ontwikkeling omzet

Ruim 8 op de 10 bureaus verwacht omzetsdaling in q2 2020

In lijn met de prognoses voor het aantal nieuwe opdrachten, voorspelt ook het merendeel (82%) van de bureaus een daling in de omzet voor het aankomende kwartaal en heel 2020.

Ook voor de prognoses van de omzet geldt dat voorgaande metingen het aandeel bureaus dat een daling verwachtte gering was.

Figuur 7 Verwachte ontwikkeling omzet

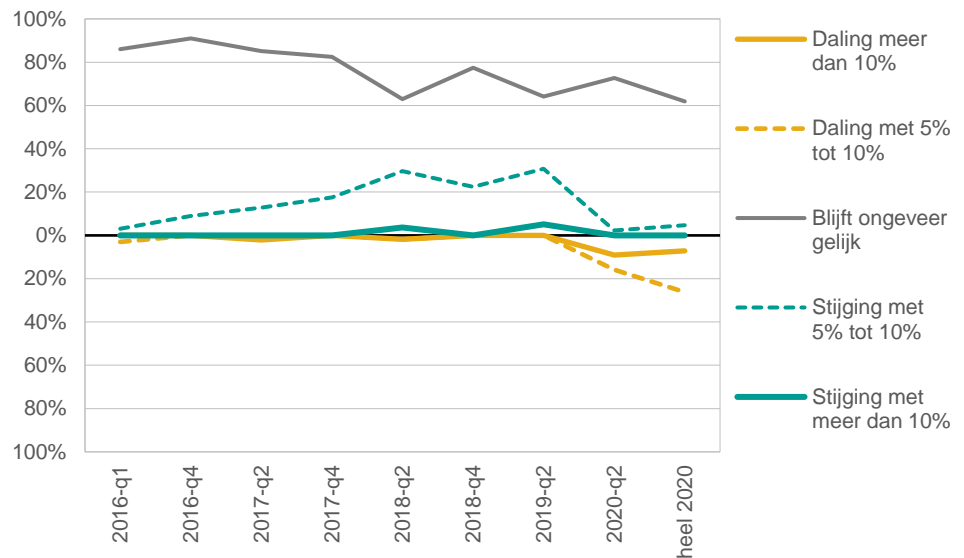
2.6 Ontwikkeling tarieven

25% verwacht een daling van de tarieven in q2 2020

Ook in de prognoses voor de tarieven is deze meting een duidelijke trendbreuk zichtbaar. Slechts enkele bureaus verwachten een stijging van de tarieven in q2 2020 en heel 2020. Voorgaande jaren was nog sprake van een groeiend aandeel bureaus dat stijgende tarieven voorspelde.

Het aandeel bureaus dat een daling verwacht in de tarieven is 25% voor q2 2020 en 32% voor heel 2020. Dit aandeel was voorgaande jaren vrijwel nihil.

Figuur 8 Verwachte ontwikkeling prijzen

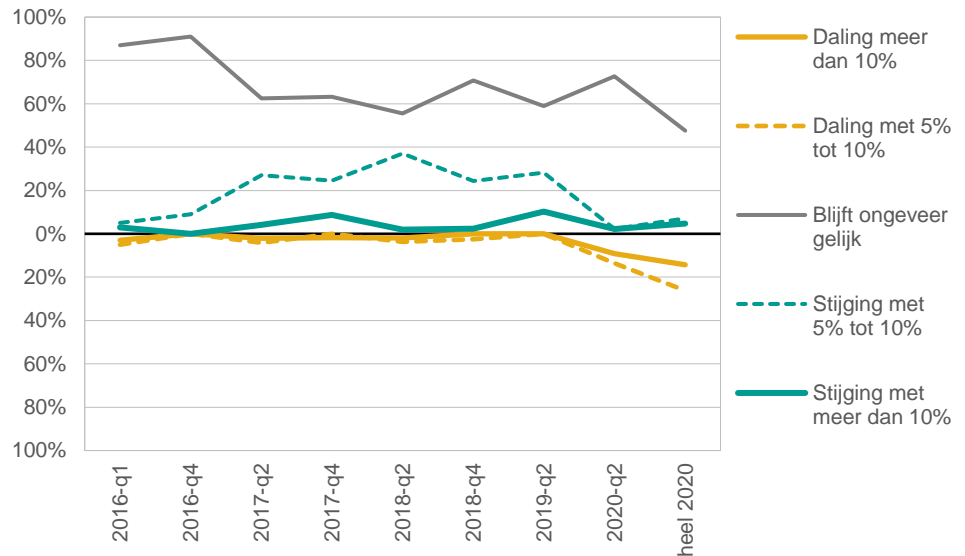
2.7 Ontwikkeling aantal medewerkers

23% van de bureaus
verwacht minder
medewerkers in q2
2020

De verwachte daling aan nieuwe opdrachten vertaalt zich in eveneens een verwachte daling in het aantal medewerkers voor q2 2020 en 2020 als geheel.

Voorgaande metingen was het aandeel bureaus dat een daling verwachtte in het aantal medewerkers vrijwel nihil. Voor het aankomend kwartaal verwacht 23% van de bureaus minder medewerkers en voor heel 2020 32% van de bureaus.

figuur 9 Verwachting ontwikkeling aantal medewerkers

2.8 Ontwikkeling per marktsegment

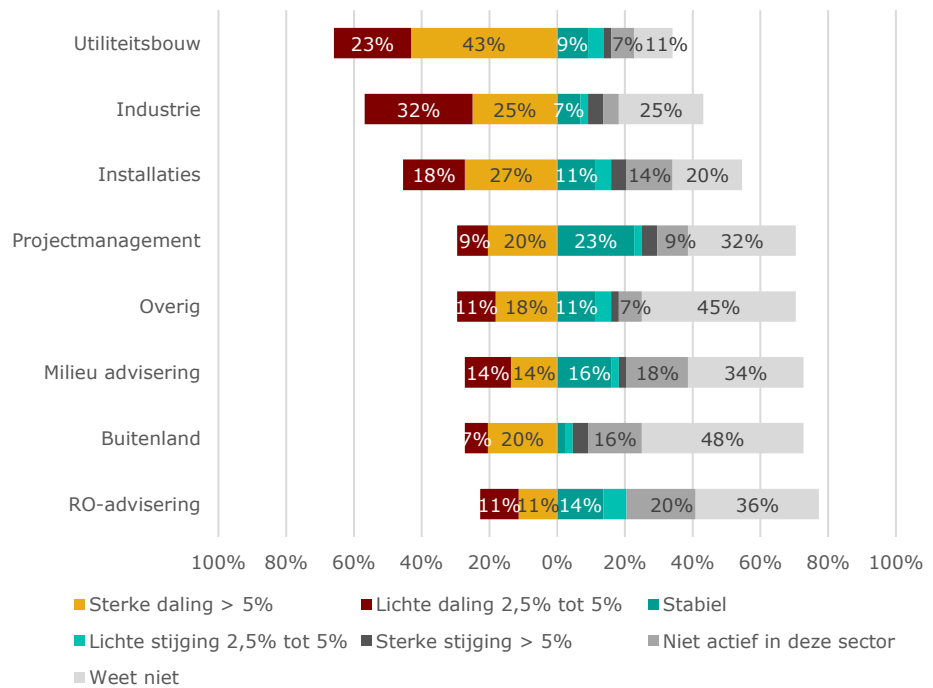
**Meeste daling
verwacht in
Utiliteitsbouw,
Industrie en
Installaties**

Onderstaande grafiek is aflopend gesorteerd naar marktsegment waar men de meeste daling (lichte en sterke samengenomen) verwacht voor 2020.

Voorgaande jaren werden er vrijwel alleen stijgingen of stabiele situaties voorspeld voor de verschillende marktsegmenten. Door de coronacrisis worden nu in vrijwel alle marktsegmenten substantiële dalingen verwacht.

De meeste daling wordt verwacht in het segment Utiliteitsbouw; tweederde (66%) van de bureaus voorspelt hier een daling voor 2020. Ook in Industrie en Installaties verwachten veel bureaus (respectievelijk 57% en 45%) een daling van de activiteiten.

Figuur 10 Wat zijn voor uw bureau de verwachtingen ten aanzien van de ontwikkeling van de volgende marktsectoren in 2020?

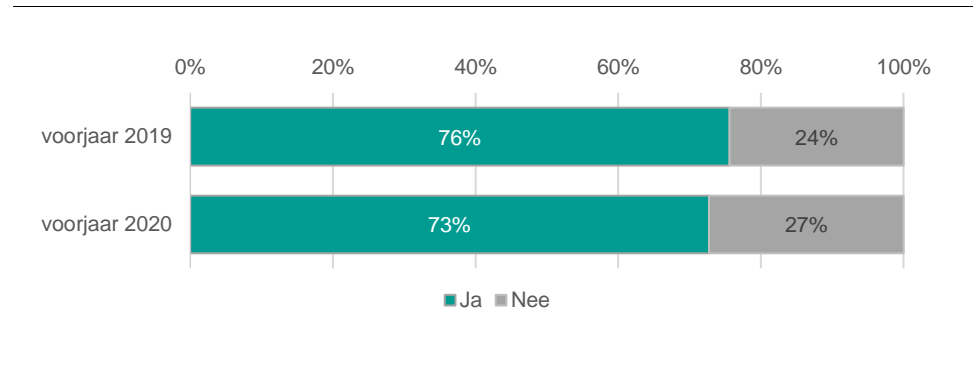

2.9 Aantrekken nieuwe medewerkers

Bijna 3 op de 4 bureaus (73%) heeft de afgelopen periode moeite gehad met het aantrekken van geschikte nieuwe medewerkers. Dit aandeel is vrijwel gelijk aan dezelfde periode vorig jaar.

73% van de bureaus heeft moeite met aantrekken van geschikt personeel

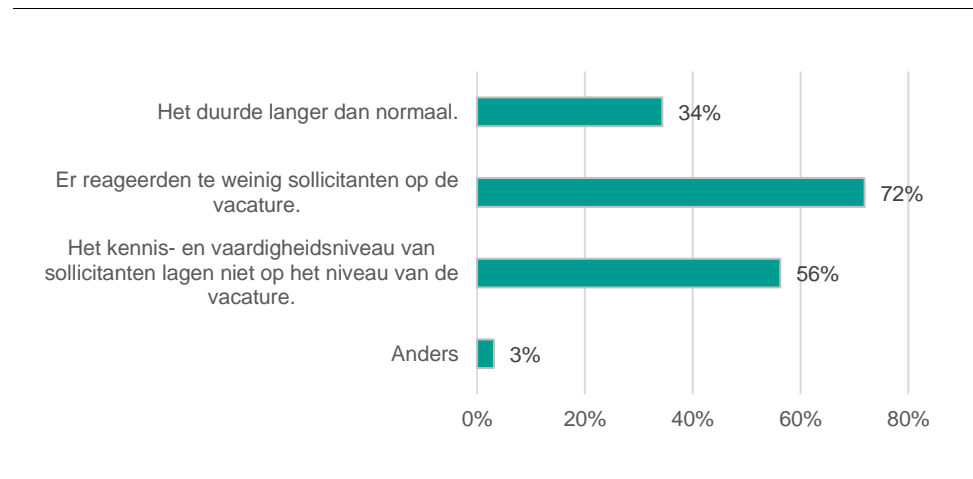
figuur 11 Heeft u de afgelopen tijd moeite gehad bij het aannemen van geschikt nieuw personeel? (% Ja)

De bureaus die aangaven problemen te ervaren bij het aantrekken van nieuw personeel, geven vooral aan dat er gewoonweg te weinig sollicitanten reageren op de vacatures.

Er zijn te weinig sollicitanten op vacatures

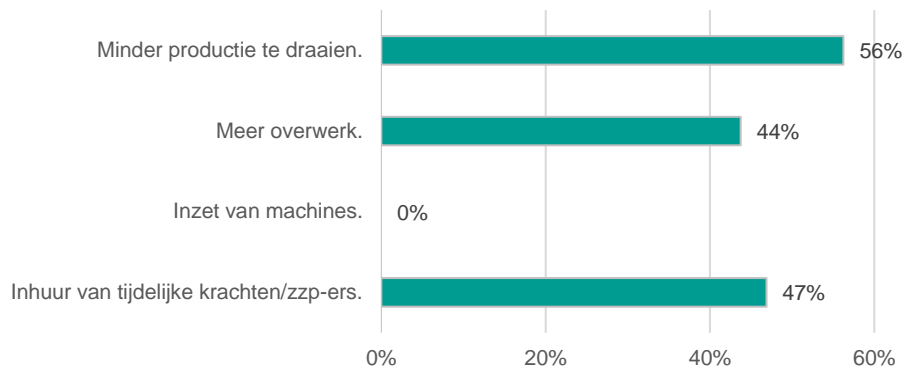
figuur 12 Welke belemmeringen ondervond u bij het aannemen van geschikt nieuw personeel

**Personeelstekort
wordt vooral opgelost
door minder
productie**

Het tekort aan medewerkers kan bij de betreffende bureaus niet opgelost worden door de inzet van machines. De meeste bureaus lossen het op door minder productie te draaien (56%), maar de inhuur van tijdelijke krachten (47%) en overwerk (44%) worden veel genoemd.

figuur 13 Indien bureau moeite heeft gehad bij het aannemen van geschikt nieuw personeel: Hoe heeft u dit opgelost?

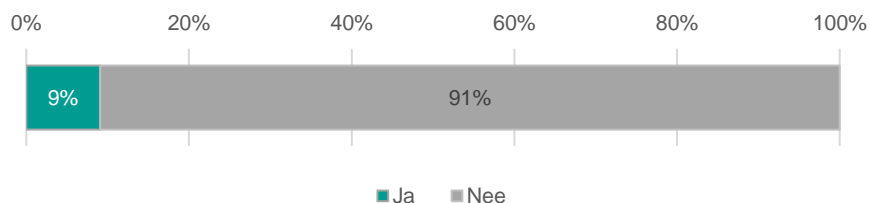
2.10 Stikstof en PFAS

In deze conjunctuurmeting zijn ook een aantal vragen meegenomen over de problematiek met betrekking tot stikstof en PFAS.

91% heeft geen omzetverlies gehad door stikstof / PFAS

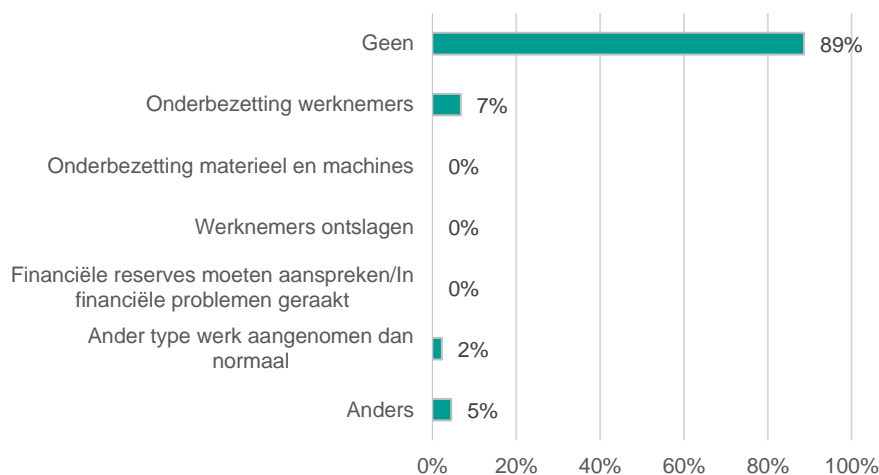
De meeste bureaus (91%) hebben in het tweede halfjaar van 2019 geen omzetverlies geleden door de problemen rondom stikstof en PFAS.

figuur 14 Is uw omzet in het tweede halfjaar van 2019 lager uitgevallen ten opzichte van de verwachte omzet voor deze periode door problemen met stikstof en/of PFAS?

De meerderheid van de bureaus (89%) heeft dan ook geen gevolgen ondervonden door de problematiek rondom stikstof en PFAS. Enkele bureaus geven echter aan wel gevolgen te hebben ondervonden, namelijk door onderbezetting medewerkers (7%) en door ander type werk aan te nemen dan normaal (2%).

figuur 15 Welke gevolgen hebben de problemen rondom PAS / PFAS gehad op uw bedrijf?

Een aantal bedrijven geven ook aan andere gevolgen te hebben ondervonden door de problemen omtrent stikstof / PFAS:

- Bedrijven moeten adviseren hoe om te gaan met PFAS
- Toename werk

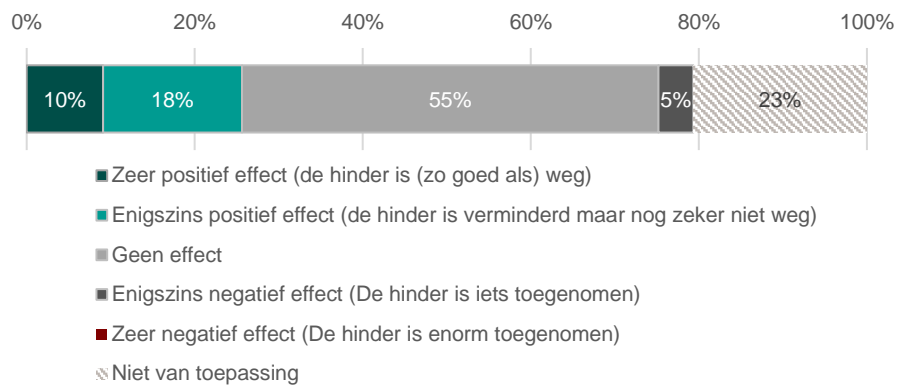

Ruim een kwart van de bureaus (28%) ervaart een positief tot zeer positief effect naar aanleiding van de recente maatregelen van de overheid voor het versoepelen van de PFAS-norm en stikstofmaatregelen.

De meeste bureaus (55%) geven aan geen effecten te ervaren van de recente overheidsmaatregelen en enkele bureaus (5%) ervaren zelfs een negatief effect ervan.

figuur 16 Welk effect hebben recente maatregelen van de overheid (stikstofmaatregelen / versoepelen PFAS-norm) op de (verwachte) hinder voor uw bedrijfsvoering?

28% ervaart positief effect maatregelen overheid stikstof / PFAS

Bijlage 1 Tabellen Covid-19

		n	%
Verwacht u met uw bedrijf binnen nu en twee weken gebruik te maken van de werktijdverkorting (of de nieuwe regeling Noodfonds overbrugging werkgelegenheid)?	Ja, voor 0 - 10 procent van mijn werknemers	2	4,5%
	Ja, voor 11 - 20 procent van mijn werknemers	4	9,1%
	Ja, voor 21 - 30 procent van mijn werknemers	4	9,1%
	Ja, voor 31 - 40 procent van mijn werknemers	1	2,3%
	Ja, voor 41 - 50 procent van mijn werknemers	0	0,0%
	Ja voor meer dan 50 procent van mijn werknemers	3	6,8%
	Nee	30	68,2%

		n	%
Verwacht u met uw bedrijf binnen nu en twee weken gebruik te maken van één van onderstaande regelingen: (meerdere antwoorden mogelijk)	Verruiming Bbz-regeling (Besluit bijstandverlening zelfstandigen, tijdelijke ondersteuning tot sociaal minimum voor zelfstandigen)	0	0,0%
	Versoepeling Qredits (lagere rente en versoepeling aflossing voor microkredieten)	2	4,5%
	Verruiming BMKB-regeling (Borgstelling MKB-krediet, garantstelling tot 75% voor kredieten aan MKB)	1	2,3%
	Verruiming GO-regeling (Garantie Ondernemersfinanciering, voor garantstellingen tot 150 miljoen euro)	1	2,3%
	Uitstel belastingbetaling	29	65,9%
	Geen van deze regelingen	14	31,8%

		n	%
Hoeveel procent van uw medewerkers werkt nu niet vanwege ziekte?	0 - 10 procent	41	93,2%
	11 - 20 procent	2	4,5%
	21 - 30 procent	1	2,3%
	31 - 40 procent	0	0,0%
	41 - 50 procent	0	0,0%
	Meer dan 50 procent	0	0,0%

		n	%
Hoeveel procent minder omzet verwacht u in maart en april 2020 ten opzichte van dezelfde periode in 2019?	Geen verschil of juist meer omzet	7	15,9%
	0 - 10 procent minder omzet	17	38,6%
	11 - 20 procent minder omzet	9	20,5%
	21 - 30 procent minder omzet	9	20,5%
	31 - 40 procent minder omzet	2	4,5%
	41 - 50 procent minder omzet	0	0,0%
	Meer dan 50 procent minder omzet	0	0,0%

		n	%
Hoeveel procent minder omzet verwacht u voor de langere termijn door de coronacrisis?	Geen verschil of juist meer omzet	3	6,8%
	0 - 10 procent minder omzet	12	27,3%
	11 - 20 procent minder omzet	14	31,8%
	21 - 30 procent minder omzet	11	25,0%
	31 - 40 procent minder omzet	4	9,1%
	41 - 50 procent minder omzet	0	0,0%
	Meer dan 50 procent minder omzet	0	0,0%
MISSING	0	0,0%	

	% minder productief	n
Hoeveel procent bent u minder productief door het thuiswerken?	5	5
	6	1
	8	1
	10	9
	15	6
	20	7
	25	2
	30	5
	40	2
	None of these	6

		n	%
Waar ziet uw bedrijf zich mee geconfronteerd of verwacht u op korte termijn mee geconfronteerd te worden?	Klanten waar geen werk meer uitgevoerd mag of kan worden	31	70,5%
	Werknemers die niet naar bepaalde klanten toe willen	8	18,2%
	Haperende levering of gebrek aan materialen	6	13,6%
	Ernstige liquiditeitsproblemen	8	18,2%
	Geen werkvoorraad meer	20	45,5%
	Geen	3	6,8%
	Iets, anders namelijk:	10	22,7%

	Aantal maanden bij gebruikmaking van overheids- en bankmaatregelen	n
Hoeveel maanden kunt u uw bureau naar schatting draaien voordat u verwacht in cashflow problemen te komen?	3	2
	4	5
	6	11
	8	3
	11	1
	12	8
	None of these	14

	Aantal <u>maanden</u> zonder steun	n
Hoeveel maanden kunt u uw bureau naar schatting draaien voordat u verwacht in cashflow problemen te komen?	1	2
	2	9
	3	6
	4	3
	5	1
	6	7
	8	1
	12	1
	None of these	14

	n	%
Bent u tevreden met de informatievoorziening en advisering vanuit Koninklijke NIngenieurs over de coronacrisis?	Ja	43 97,7%
	Nee	1 2,3%

	n	%
Hebt u zicht op de lobbyinzet van Koninklijke NIngenieurs, richting stakeholders zoals RWS en ProRail en zoals Rijksoverheid en lokale overheden in dit dossier en bent u er tevreden over?	Ik heb er geen zicht op.	28 63,6%
	Ja, ik heb er zicht op en vind de inzet voldoende	16 36,4%
	Ja, ik heb er zicht op, maar vind de inzet onvoldoende	0 0,0%

